

Ilmastonmuutos ja elämän virta

Kestävä kehitys vastaan asumispreferenssit

Kimmo Lapintie

Vuonna 1993 aloitimme yhteistyössä Tampereen yliopiston, Tampereen teknillisen korkeakoulun (nykyisin yliopisto) ja Teknillisen korkeakoulun Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskuksen (nykyisin tutkimus- ja koulutuskeskus) yhteistyönä tutkimushankkeen, jonka nimi oli optimistisesti ЕКО ПОЛИС – Ekologinen kaupunki, tulevaisuuden vaihtoehto? (Koskiahho & Lapintie 1997). Hanke oli poikkeuksellisen monitieteinen, kattaen useita keskeisiä tieteenaloja teknisistä yhteiskuntatieteisiin ja humanismiin: sen tutkijat edustivat arkkitehtuuria, sosiologiaa, sosiaalipolitiikkaa, filosofiaa ja teologiaa. Kun keskeiset biotieteet kuitenkin puuttuivat, siitä saattoi jo päätellä jotakin: kysymys ei ollut suunnittelun tai kaupunkirakentamisen ympäristövaikutusten arvioimisesta vaan sen ymmärtämisestä, mitä ympäristökysymyksen nouseminen keskeiseen asemaan yhdyskunta- ja kaupunkisuunnittelussa itse asiassa merkitsi. Mitä se tarkoitti kaupunkisuunnittelijoiden ja arkkitehtien vakiintuneille profesioille? Minkälaisesta arvojärjestyksen muutoksesta oli kysymys kaupunkilaisten ja toisaalta päätöksentekijöiden kohdalla ympäristöpolitiikan siirryttyä pikku hiljaa politiikan marginaalista sen keskiöön? Vai tapahtuiko sittenkään kovin radikaalia muutosta? Kuorruttivatko suunnittelijat ja poliitikot vanhat skeemansa ja ideologiansa vain muodikkaalla ekoretoriikalla?

Ekologista kaupunkia oli toki tutkittu kansainvälisesti jo aiemmin, ja myös yhteiskuntatieteellisestä ja humanistisesta näkökulmasta. Yhdyskuntasuunnittelu ja sen tutkimus tuli kentälle kuitenkin selvästi jälkijunassa, ja silloinkin erikoisena teknis-romanttisena versiona. Pyrittiin selvittämään mm. erilaisten yhdyskuntarakenteellisten mallien ympäristövaikutuksia, mistä päädyttiin julkiseen liikenteeseen,

etenkin raideliikenteeseen tukeutuvaan kompaktikaupunkiin tai liikenneverkon varrelle sijoitettuun helminauhaan (transit-oriented development). Tunnetuksi tuli etenkin Newmanin ja Kenworthin jossain määrin kärjistetty esitys yhdyskuntarakenteen tiiveyden ja autoriippuvuuden suhteesta: liikenteeseen käytetyn energian kulutus kasvaa dramaattisesti siirryttäessä tiiviistä eurooppalaisesta kaupungista amerikkalaiseen autokaupunkiin (Newman & Kenworthy 1991). Eurooppalaiset kaupungit olivat neljästä viiteen kertaan yhdysvaltalaisia säästeliäämpiä, joiden ero suhteessa aasialaisiin kaupunkiin oli parhaimmillaan kymmenkertainen (Newman & Kenworthy 1992). Tähän kuvioon eri kaupungit, myös Helsinki, ovat tottuneet sijoittamaan itsensä hakiessaan omaa ekologista jalanjälkeään. Norjalainen Petter Naess on työskennellyt pitkään tämän kysymyksen parissa kohteenaan pohjoismaiset kaupungit, viimeksi Kööpenhamina. Hänen lopputulemansa lieventää mutta ei kumoakaan alkuperäistä teesiä, kuten tuoreen kirjan nimestä ”Urban Structure Matters” voi jo päätellä (Naess 2006).

Mielenkiintoista oli kuitenkin se tapa, jolla näihin tuloksiin suunnittelussa suhtauduttiin. Ympäristöongelmista tuli ikään kuin uusi rationaliteetti, ekologinen imperatiivi, jolle rakentui vastaavanlainen legitimoiva rooli kuin suunnittelun alkuaikojen teollisuuskaupungin kurjuudella oli ollut. Lääkkeetkin olivat samanlaisia: selkeästi rajattuja ja teknisesti perusteltuja ihannekaupunkeja, utopioita (Lainevo 1997). Esimerkiksi Peter Calthorpin Pedestrian Pocket (Lapintie 1996, 52) tai suomalaisten Juha Kronlöfin, Pauliina Vihisen ja Anne Rihtniemen raideliikenteeseen tukeutuva jalankulkukaupunki (Lainevo 1997, s. 24) muistuttavat taannoisia puutarhakaupunkeja, osin jopa väestömäärältään. Samaa voi sanoa kompaktikaupungin näennäisistä vastakohtista, ekokylistä, joissa on muistumia vaikkapa Robert Owenin ”harmonian ja yhteistyön kylästä” (Lapintie 1996, 49). Yhteistä näille kaikille oli tietty sosiaalinen naivius, irtautuminen samanaikaisesti käynnissä olevasta yhteiskunnallisesta ja taloudellisesta muutoksesta kuten globalisaatiosta ja voimakkaasta kaupungistumisesta, jotka toki silloin eivät vielä olleet kaikkien huulilla ja Power Point -kalvoilla. Tekniikan ja yhteisöromantiikan yhdistelmä oli leimallista myös tuon ajan kokeiluhankkeille, kuten Helsingin Viikin ekologiselle asuinalueelle (Lapintie 1996b: 1997).

Ekologisten suunnitteluteorioiden ja -utopioiden ongelmana oli siis tavallaan kestävä kehityksen ”yhtälön” toiseen puoleen, ympäristöllisesti perusteltuun yhdyskuntarakenteeseen keskittyminen, ja vastaavasti toisen puolen unohtaminen. Tämä toinen puoli oli se yhteiskunnallinen ja sosiaalinen toiminta, joka synnyttää ja muokkaa kaupunkeja ja niiden sisällä tapahtuvaa toimintaa. Tähän toimintaan on luonnollisesti luettava yhdyskuntasuunnittelu yhtenä kaupunkirakentamista kontrolloivana instituutiona, mutta se ei ole suinkaan ainoa. Markkinoiden ja poliittisen ilmaston muutokset luovat vasta sen kontekstin, jossa suunnittelijalla

voi olla merkityksellistä sanottavaa. Ympäristölliset totuudet eivät noin vain "valu" kaupunkirakentamiseen, edes ekokatastrofin uhan alla.

EKOPOLIKSEN aikaan kiinnostuksemme kohteena oli suomalaisen kaupunkisuunnittelun varhainen orientoituminen ympäristökeskusteluun - varhainen siinä mielessä, että vielä 90-luvun alussa suunnitteludiskurssia hallitsi toisaalta teknis-funktionaalinen, toisaalta esteettinen argumentointi. Luonto oli esillä lähinnä arvokkaiden luontoalueiden suojelun merkeissä. Ympäristön käsite itse asiassa miellettiin visuaalisena kaupunkikuvana. Kun esimerkiksi 80-luvulla teolliselta toiminnalta vapautuneita alueita kaupunkien keskustoissa suunniteltiin asutokäyttöön vuosikymmenen vaihteessa, ei vielä tullut mieleenkään pohtia edellä mainittua kompakti- tai kävelykaupungin mahdollisuutta (Lapintie 1994). Jyväskylän Lutakonniemestä järjestetyn suunnittelukilpailun kohdalla kirjoitettiin, että "kilpailualue on toiminnallisesti ja visuaalisesti keskustan laajentumisaluetta." (Arkkitehtikilpailuja 1990:7). Myös Hämeenlinnan Varikonniemen aatekilpailussa pysäköintinormit olivat tavanomaiset rautatieaseman läheisyydestä huolimatta, sillä huomio oli toisaalla: "Kilpailualue rajautuu parhaimmillaan ympäristöstään määrätietoisella kaupunkitaiteellisella otteella." (Arkkitehtikilpailuja 1990:3).

Nyt voi tietysti sanoa, että Lutakonniemen sittemmin toteutunut hanke ja Varikonniemen toteutumatta jäänyt suunnitelma olivat kestävän kehityksen kannalta kuitenkin perusteltuja siitä huolimatta, ettei niitä tietoisesti suunniteltu ja ohjelmoitu ekologiaa silmälläpitäen. Itse asiassa juuri näin suunnitteluprofessio reagoi siinä vaiheessa kun ympäristökeskustelu vihdoinkin saavutti sen: perinteiset suunnittelumallit kuten tiivis ja hyvin rajattu kaupunkitila ja suora yhteys asunnoilta luontoalueille opittiin pian perustelevaan ekologisiin (Lapintie 1998). Vastaavasti valmistalojen täyttämät epäesteettiset pellot osattiin nyt tuomita kaupunkirakenteen hajautumisena ja autoriippuvuutena. Ensi säikähdyksestä toivuttuaan kaupunkisuunnittelijat huomasivat, ettei ekologinen kaupunki sittenkään vie heidän asemaansa. Pikemminkin päinvastoin: ympäristövaikutukset huomioon ottava suunnittelu edellyttää entistä laajempaa asiantuntemusta ja vastuullista päätöksentekoa. Olihan ympäristökeskustelun keskeinen argumentti ns. yhteislaitemen tai vangin dilemma: yksittäiset toimijat eivät voi tietyissä tilanteissa järkevästi toimissaankaan päätyä tilanteeseen, joka olisi kaikkien edun mukainen. Tarvitaan siis ohjausta ja kansainvälisellä tasolla toimijoiden välistä sopimuksellisuutta, joista Kiotossa 1997 ja Balilla 2007 juuri neuvoteltiin.

Ongelmallista tässä päättelyssä on se, ettei se edelleenkään kohtaa edellä mainittua yhteiskunnallista todellisuutta, johon kansainvälisten sopimusten lisäksi vaikuttavat lukuisat muut prosessit. Samalla ongelmien mittakaava on radikaalisti muuttunut: kansainvälisesti kaupungistuminen on kiihtynyt ja painottuu nyt kehitysmaiden megakaupunkeihin, samalla kun Suomea ravistelee kaikilla mittareilla

yhtä raju muuttoliike ja kulttuurimuutos kuin 60–70-luvuilla. Pääkaupunkiseudun hintataso on karannut käsistä ja asuntotuotanto paradoksaalisesti jäissä, joten yhä useampi suuntaa autonsa nokan kohti ympäristökuntia. Ja jos lähiökulttuurin synty edusti liian nopeata ja hallitsematonta elämäntavan muutosta (Kortteinen 1982), mitä merkitsevät ne pääkaupunkiseudun 130 000 uutta asukasta vuonna 2025, joista 100 000 on maahanmuuttajia (Kunta- ja palvelurakennemuutos - Pääkaupunkiseudun väestö-analyysi 2007)? Tässä mielessä suunnittelu on huolestuttavasti tuudittautunut omaan lintukotoonsa pohtiessaan vain yhdyskuntarakenteen eheyttämistä ja palvelujen taloudellista toteutettavuutta.

ILMASTONMUUTOS JA IMPIVAARA

Ilmastonmuutosta voidaan pitää kuluvaan vuosikymmenen keskeisenä ympäristöongelmana. Se on syrjäyttänyt paikalliset kaupunki-ilman tai vesistöjen saastumiseen liittyvät huolet - lukuun ottamatta ehkä koko Itämeren koskevaa keskustelua. Se on myös korostetun kansainvälinen: ilmastopolitiikasta on ilmastopöytäkirjan ja päästökaupan kautta tullut kansainvälisesti sovittua mutta paikallisesti toteutettavaa politiikkaa. ”Kyllähän minä, mutta kun ne muut” -argumentti ei siis enää toimi, vaikka merkittävistä teollisuusmaista Yhdysvallat ja Australia eivät Kiiton pöytäkirjaa ratifioineet, ja merkittävä saastuttaja Kiina on kehitysmaana päästörajoitteiden ulkopuolella. Ilmastonmuutos on myös kipeä ongelma, sillä sen ratkaiseminen edellyttää aitoja vähennyksiä kasvihuonekaasujen tuotannossa. Jos kaupunki-ilman epäpuhtauksiin ja ruuhkautumiseen vielä voitiin reagoida ohikulkuteitä rakentamalla (eli ”edistyksellä”), ilmastonmuutoksen kannalta tällaiset keinot ovat yhdentekeviä tai jopa haitallisia lisätessään autoilun sujuvuutta ja siten myös sen houkuttelevuutta.

Ilmastotalkoisiin on luonnollisesti myös yhdyskuntasuunnittelun osallistuttava, ja ratkaisuna nähdään entistä selkeämmin yhdyskuntarakenteen eheyttäminen. Jo valtioneuvoston vuonna 2000 hyväksymien valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden mukaan ”elinympäristöjen toimivuutta ja taloudellisuutta edistetään hyödyntämällä olemassa olevaa yhdyskuntarakennetta ja eheyttämällä taajamia.” Lisäksi ”yhdyskuntarakenteen kehittämisessä pyritään vähentämään liikennetarvetta, parantamaan liikenneturvallisuutta ja edistämään joukkoliikenteen edellytyksiä.” (Valtioneuvoston päätös 30.11.2000). Pääkaupunkiseudun tuoreessa, YTV:n hallituksen hyväksymässä ilmastostrategiassa todetaan puolestaan, että ”Kasvihuonekaasupäästöjen vähentämisen tarve edellyttää...liikenteen kasvun hillintää sekä liikenteen siirtämistä henkilöauton käytöstä kevyen liikenteen ja joukkoliikenteen käyttöön. Seudun maankäytön suunnittelun ja kilpailukyvyyn keskeinen haaste onkin, kuinka turvata seudun kasvu ja monipuolinen asuntotuotanto, tarjota hyvin

joukkoliikenteellä saavutettavia pientaloalueita sekä samalla hillitä erityisesti henkilöautoliikenteen kasvua.” (Pääkaupunkiseudun ilmastostrategia 2030, 29).

Tekstistä on kuitenkin selvästi luettavissa maankäytön suunnittelun perusjännite: pientalojen arvostus markkinoilla on jo huomioitu, joskin se on sijoitettu näennäisen ongelmattomasti kestävä kehityksen argumentaation sisään. Samanlaista ristiriitaisuutta on havaittavissa myös Matti Vanhasen II hallituksen ohjelmassa, jossa sitoudutaan kyllä ilmastomuutoksen torjuntaan, mutta samalla halutaan ”edistää jokaisen mahdollisuutta tarpeitaan ja toiveitaan vastaavaan asumiseen.” (Matti Vanhasen II hallituksen ohjelma s. 64).

Mutta mitä ihmiset sitten toivovat asumiseltaan? Asumistoiveita ja -preferenssejä on kartoitettu tutkimuksissa jo varsin pitkään, useimmiten kvantitatiivisten lomaketutkimusten avulla. Esimerkiksi pääkaupunkiseudulle suunnatussa laajassa kyselyssään (N= 10425) Matti Kortteinen, Martti Tuominen ja Mari Vaattovaara löysivät asumistoiveita koskevien kysymysten pohjalta eräänlaisen ”yhtenäiskulttuurin”, jossa luonnonläheisyys, asuinalueen rauhallisuus ja pientalovaltaisuus korostuivat alueesta, koulutuksesta, tulotasosta ja ammatillisesta suuntautuneisuudesta riippumatta. Vastaavasti urbaaniin ympäristöön liitettävät ominaisuudet, kuten palvelut ja perinteinen keskustamaisuus muodostivat piikin alaspäin. Palveluita korkeammalle sijalle nousivat liikenneyhteydet, minkä voisi tulkita viittaavan halukkuuteen hakea palvelut kaukaakin – todennäköisesti omalla autolla. (Kortteinen & Tuominen & Vaattovaara 2005).

Kirjoittajat esittivätkin huolen yhdyskuntasuunnittelun kyvystä ottaa nämä toiveet ja niiden asuntomarkkinoille heijastuva voima huomioon: ”Yhdyskuntasuunnittelua ohjaavasta ajattelusta näyttää erityisesti puuttuvan käsitys ihmisten ajattelun kulttuurisesta määräytymisestä... ja siitä, että ihmiset sen nojalla tekevät asumisen valintoja markkinoilla tarjolla olevista vaihtoehdoista ja että tämä osaltaan ohjaa kaupunkirakenteen muotoutumista.” Lause oli ilmeisen provokatorinen, sillä markkinoiden ja kuntien välisen kilpailun rooli yhdyskuntarakenteen muotoutumisessa on tietysti ollut keskeisesti mukana yhdyskuntasuunnittelusta käydyssä keskustelussa. Se osui kuitenkin sikäli oikeaan, että suunnittelussa sosiaalinen ja yhteiskunnallinen eivät ole perinteisesti olleet huomion keskipisteessä. Ja kuten edellä todettiin, ilmastomuutoksen nouseminen suunnittelun uudeksi legitimointikertomukseksi on pikemminkin vahvistanut kuin heikentänyt tätä painotusta.

Mielenkiintoista on kuitenkin todeta, että tämä sosiologian ja kaupunkimaantieteen suunnasta rakennettu näkökulma on osin täsmälleen käännteinen yhdyskuntasuunnittelun hallitsevaan paradigmaan verrattuna. Selkeimmin sen ilmaisi Matti Kortteinen puhuessaan Uudenmaan liiton kehityskuvaseminaarissa 29.8.2007. Hänen mukaansa keskeinen modernin yhteiskunnan jännite syntyy ihmisten pyrkimyksestä määrittellä itse rajat omalle toiminnalleen, vapauden ja vertaisuuden

ihanteiden mukaisesti. Ne törmäävät säännöllisesti niin työelämän johtamiskulttuuriin kuin kaupunkirakentamisen ohjausjärjestelmiinkin, ja juuri niitä ihmiset lähtevät autoineen karkuun siirtyessään yhä kauemmas kaupunkiseutujen laidoille. Tähän kehitykseen on paha vaikuttaa taloudellisilla ohjaukeinoilla, sillä ne iskevät kipeimmin juuri pienituloisiin tai ainakin niihin keskituloisiin, jotka ovat suuntautuneet ympäristökuntiin myös keskuskaupunkien asuntojen ja tonttien korkeiden hintojen ajamina. Yhtä toivotonta on luottaa valistukseen ja vapaaehtoisuuteen, sillä vaikka ilmastomuutos huolestuttaisikin puheen tasolla, omakohtaisiin tekoihin on harva kuitenkaan valmis. Tämä jossain määrin impivaaralainen visio suomalaisuudesta vielä globalisaation porstuassakin on mielenkiintoinen. Kortteiselle markkinoiden välittämä sosiaalinen tarve on vastustamaton elämän virta, tunteiden kymi, jonka edessä ympäristöpolitiikan asettamat padot väistämättä murtuvat. Jos siis yhdyskuntasuunnittelija on sokea sosiaaliselle ulottuvuudelle, sosiologi näyttää nostavan ympäristöongelmien edessä kätensä pystyyn.

Kysymystä voidaan siis tulkita niin sanottuna ilkeänä (*wicked*) ongelmana, jonka yhteen puoleen keskittyminen voi luoda uusia, entistä monimutkaisempia ongelmia (Rittel & Webber 1973). Ongelma ei ole myöskään erityisen suomalainen, sillä vastaava vastakkainasettelu voidaan havaita myös kansainvälisesti (esim. Townshend 2006, Karsten 2007). Ihmisten asumistoiveita ei voida myötäillä esimerkiksi vain rakentamalla lisää omakotitaloja väljille tonteille, samalla unohtaen ympäristövaikutukset. Ratkaisut eivät löydy yksittäisten ihmisten valinnoista vaan kansallisista ja ylikansallisista päätöksistä. Toisaalta yhdyskuntien autoriippuvuudella on myös muita kuin ympäristövaikutuksia, mm. arjen toimintojen vaikeutumista ja siihen liittyen sukupuolten ja sukupolvien erilaisia mahdollisuuksia ympäristön palvelujen hyödyntämiseen.

Kyselyissä ja asuntomarkkinoilla ilmaistuja asumistoiveita ei ole kuitenkaan syytä vähätellä tai unohtaa, sillä ne vaikuttavat mm. asukkaiden tyytyväisyyteen, muuttohalukkuuteen ja siten yhdyskuntarakenteen seudulliseen hajautumiseen. Euroopan ympäristöviraston raportissa vuodelta 2005 Helsingin seudun aluetehokkuuden todetaan jo muistuttavan enemmän amerikkalaisia autokaupunkeja kuin tyyppillistä eurooppalaista kaupunkikeskittymää (EEA raportti n:o 1/2005). Tyytymättömyys on myös yhteydessä alueelliseen eriytymiseen, joka aiheuttaa ongelmia mm. yksittäisten kuntien taloudessa (Laakso et al. 2005).

Yhtenä ongelmana on toisaalta ehkä sittenkin riittämätön tai liian karkea tieto asumistoiveiden tai preferenssien taustalla olevista tekijöistä, jotta perusteltuja ratkaisuja suuntaan tai toiseen voitaisiin tehdä. Vaikka useimmat kyselyihin tai laajoihin tilastollisiin aineistoihin perustuvat tutkimukset tuntuvat kertovan samankaltaista viestiä mm. pientalovaltaisuuden, asumisväljyyden, rauhallisuuden ja luonnonläheisyyden merkityksestä, emme ehkä sittenkään tiedä, mitä näiden käsitteiden taakse kätkeytyy. Mikä pientalossa (usein, mutta ei aina) viehättää, ja

miksi tiivis yhdyskuntarakenne koetaan (usein, mutta ei aina) vastenmielisenä tai pelottavana? Toisaalta jo "asukkaan" abstrahoiminen irti omasta kontekstistaan, perheestään ja elämäntilanteestaan saattaa vaikeuttaa näkemään asumista omana konkreettisena ja kulttuurisena kokonaisuutenaan (Bourdieu 2005). Jos asumisessa vallitsee "yhtenäiskulttuuri", niin mikä siinä on yhteistä, kun toisaalta kotitaloudet muodostuvat elämäänsä aloittelevista nuorista, pariskunnista, lapsiperheistä, uusperheistä, ikääntyneistä pariskunnista ja yksinäisistä? Asumisvalinnat tehdään kuitenkin näissä perheissä keskustelun tai sisäisen vallankäytön tuloksena, ei vain yksilöllisinä kulutusvalintoina (Mok 2007). Ja epäilemättä asumisvalinnasta seuraava arki eletään näissä puitteissa, mukaan lukien työssä ja kaupassa käynti, lasten vieminen ja hakeminen päivähoidosta, koulunkäynti ja harrastukset. Nurmijärven metsistä löytyy yksi asumisen idylli, mutta sieltäkin lapset käyvät koulua, eikä kevyen liikenteen väylistä ole tietoaakaan.

Kun tarkastellaan asumisvalintojen vaikutuksia asuntomarkkinoilla, tilanne näyttäytyykin osin toisenlaisena: keskustamainen, tiivis yhdyskuntarakenne on varsin arvostettua ja siten myös kallista. Ainakin osa kuluttavista kotitalouksista on siis valmis "myymään" pientalovaltaisuuden ja luonnonläheisyyden saavuttaakseen jotain, jota vain tiivis kaupunkirakenne voi tarjota. Kaikille kotitalouksille tämä ei ole tosin edes mahdollista, sillä hinnat nousevat ainakin pääkaupunkiseudulla jo omien budjettirajoitusten yläpuolelle. Mistä tässä on kysymys? Ovatko asumistoiveet ja -unelmat oma lukunsa, joka väistämättä erottuu varsinaisista, realistisista asumisvalinnoista? Onhan ihmisten tulojen ja heidän tulotoiveidensakin välillä eroja, mutta tätä ei pidetä vakavana yhteiskunnallisena ongelmana.

Osin tämä ristiriita perustuu preferenssin käsitteen vaihtelevaan käyttöön eri yhteiskuntatieteissä. Sosiologiassa, kaupunkimaantieteessä ja ympäristöpsykologiassa preferensseistä puhutaan usein synonyymina asumistoiveille, joita puolestaan voidaan tutkia suhteessa tiettyihin erillisiin asumisen ominaisuuksiin, kuten talotyyppiin tai hallintasuhteisiin. Kun esimerkiksi pääkaupunkiseudun asukkaista 79 prosenttia ilmoittaa pitävänsä pientaloa mieluisimpana talotyyppinä (Kortteinen et al., *ibid.*), tästä voisi hätäisesti tehdä johtopäätöksen, että pääkaupunkiseudun talotyyppijakauman tulisi vastata tätä toivetta, jopa seudun keskuskaupungissa, jotta vältetään "mismatch" tarjonnan ja kysynnän välillä. Nämä kyselyjen paljastamat toiveet on kuitenkin yleensä irrotettu muista asumiseen tai elämään liittyvistä toiveista ja myös budjettirajoituksista.

Mikrotaloustieteen terminologiassa taas preferenssin käsitteeseen ja sen rooliin kuluttajan käyttäytymisen kuvaamisessa luetaan olennaisesti niin budjettirajoite kuin kaikkien kuluttajan valittavina olevien hyödykkeiden kaikki (koetut) ominaisuudet. Rationaalisen valinnan teoriassa preferenssillä ymmärretään esimerkiksi (täydellisen tiedon vallitessa) täydellistä ja transitiivista relaatiota erilaisten hyödy-

keyhdistelmien välillä, ei pelkästään asuntojen tai niiden joidenkin ominaisuuksien välillä (Lehtinen 2006). Rationaalisen kuluttajan oletetaan vertailevan toisiinsa tällaisia yhdistelmiä ja valitsevan sellaisen, joka mahtuu hänen budjettirajoituksiinsa ja jossa hänen toiveensa samalla toteutuvat parhaiten (Bowles 2004, 101). Koska kaikki vastaavan hintaiset tai halvemmat asunnot (joissa rahaa jäisi muuhun kulutukseen), tuottaisivat kuluttajan itsensä kannalta vähemmän ”hyötyä” eli olisivat inferiorisia suhteessa valittuun yhdistelmään, ei voida itse asiassa lainkaan sanoa, että kukaan asuisi ”väärässä” asunnossa. Kuluttajan oletetaan ottavan valinnassaan huomioon kaikki asumisen laatu- ja hintatekijät: jos hän valitsee kerrostalon toivomansa omakotitalon sijasta, hänellä ei joko ole jälkimmäiseen varaa (”omakotitalo meren rannalla keskellä kaupunkia”) tai sitten kerrostalon sijainnin tarjoamat yhdyskuntarakenteelliset edut voittavat tai kompensoivat itse talotyypin puutteet.

Vaikka tällainen odotetun hyödyn maksimoinnin teoria ei ilmeisestikään riitä asunnon valitsijan sosiaalisen ja kulttuurisen toiminnan kuvaukseksi, se on silti lähempänä tällaista kuvausta kuin keskittyminen vain yksittäisiin asunnon ominaisuuksiin kuten talotyyppiin. Esimerkiksi kerrostalo on jo historiallisesti ymmärrettävissä vain suhteessa laajempaan yhdyskuntarakenteeseen; ihmisillä ei koskaan liene ollut erityistä tarvetta asua seinä toisen seinää tai lattia toisen kattoa vasten. Tiiviin yhdyskuntarakenteen edut asukkaille ovat vain eri aikoina vaihdelleet puolustuksellisista kaupallisista, toiminnallisista ja kulttuurisista.

Pääseminen asumisvalintoja kuvaavien karkeiden käsitteiden (omakotitalo, kerrostalo, keskusta-asuminen, jne.) taakse on siis tärkeää, jos asumistoiveiden ei voi olettaa kohdistuvan vain näihin käsitteisiin vaan niiden takana oleviin (tai niihin liittyviin) merkitysrakenteisiin ja toisaalta konkreettisiin asuntoihin ja niiden ympäristöön. Onko omakotitalojen, rivitalojen ja kerrostalojen luonteen, hallintasuhteiden, suunnittelun ja toteuttamisen oltava juuri sellaisia kuin ne tällä hetkellä sattuvat olemaan? Voisiko kaikkia asumismuotoja kehittää paremmin ihmisten toiveita vastaaviksi? Jos tämä on mahdollista, se on erittäin ajankohtaista: onhan mm. pääkaupunkiseudulle syntymässä laajamuotoista uutta asuinalue- rakentamista niin kantakaupungin tuntumaan kuin sen ympäristöönkin. Laajalti on esitetty pelkoja siitä, että uudet alueet toteutetaan kiireellä ja virkatyönä ilman kunnollista keskustelua ja innovaatioita (”Tulossa keskinkertainen kaupunginosa”, HS 26.2.2007; ”Helsingiltä puuttuu visio!” HS 12.11.2006).

ASUMINEN YHDYSKUNTASUUNNITTELUN VIIITEKEHYKSESSÄ

Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus ja teoria voidaan jakaa neljään osaan käyttäen vaihtoehtoina toisaalta deskriptiivisyyttä ja normatiivisuutta, toisaalta prosessi- tai substanssinäkökulmaa (Lapintie 2004). Niin suunnitteluprosessia kuin sen lopputu- lostakin voidaan yrittää sekä kuvata että suunnata haluttuun suuntaan - ja jälkim-

mäisessä tapauksessa tutkimuksen roolina on perusteiden kriittinen pohtiminen. Jos tätä nelikenttää sovelletaan asumistutkimukseen, saadaan seuraavanlainen yhdyskuntasuunnittelun tutkimuksen ja kehittämisen kehikko:

	DESKRIPTIIVINEN	NORMATIIVINEN
SUBSTANSSI	Asuntokannan rakenne, asumistoiveet jne.	Asuntokannan laatu, asukkaiden oikeudet, sosiaalinen tasapaino, kestävä kehitys jne.
PROSESSI	Suunnittelukäytäntö, markkinoiden toiminta jne.	Prosessin oikeudenmukaisuus, mahdollisuus vaikuttaa ympäristöön jne.

Kun asumistoiveiden ja suunnitteluparadigman välistä vastakkainasettelua lähdetään yhdyskuntasuunnittelun tutkimuksessa purkamaan, tehtävä voidaan jäsentää esimerkiksi seuraavaan tapaan. Lähtökohtana voidaan pitää niitä tuloksia ja tulkintoja, jotka nousevat aiemmista tutkimuksista, ja joiden kautta huomio voidaan kohdentaa tiettyihin teemoihin, kuten talotyyppiin, hallintasuhteisiin ja yhdyskuntarakenteellisiin ominaisuuksiin. Kuten todettu, mm. pientalovaltaisuus, omistusasuminen, luonnonläheisyys ja turvallisuus nousevat keskeisiksi ominaisuuksiksi melko yhdenmukaisesti asumistoiveita koskevissa kyselytutkimuksissa. Asuntomarkkinoita koskevissa tutkimuksissa tilanne poikkeaa kyselyistä sikäli, että asumisvalinnat tehdään budjettirajoituksen puitteissa ja ne kohdistuvat konkreettiseen kiinteistöön ja siten yhdyskuntarakenteeseen. Kuitenkin myös markkinat tukevat edellä kuvattujen ominaisuuksien merkitystä ainakin siinä mielessä, että vastaavassa yhdyskuntarakenteellisessa kontekstissa asuinrakennuksen pienimittakaavaisuus ja yhteys hyvin hoidettuihin viheralueisiin nostavat sen markkina-arvoa.

Suunnittelun suuntaamisen kannalta nämä käsitteet ovat kuitenkin aivan liian karkeita. Esimerkiksi pientalovaltaisuudella voidaan viitata varsin lukuisiin asuinalueityyppeihin, maaseutumaisesta haja-asutuksesta esikaupunkimaiseen omakotitalomattoon ja aina ns. tiiviiseen ja matalaan, jopa kerrostalotehokkuudella toteutettuun pientaloalueeseen. Vastaavasti kerrostalovaltaisuus voi viitata kantakaupunkimaisiin, urbaanin kulttuurin alueisiin, tai vastaavasti nukkumalähiömäisiin alueisiin, joita leimaavat rajoitetut palvelut, urbaanin kulttuurin puute ja riippuvuus läheisestä keskuksesta. Pientalot eivät siis aina liity väljyyteen tai ei-urbaaniin, sen enempiä kuin kerrostalot tehokkaaseen ja urbaaniin rakentamiseen. Myös luonnonläheisyys voi tarkoittaa kaikkea ikkunanäkymistä hyvin hoidettuihin viheralueisiin tai rakentamisen väljyyteen. Näiden perustyyppien sisälläkin suun-

nitteluratkaisut voivat olla varsin erilaisia liittyen mm. korttelirakenteeseen (avoin, puoliavoin, umpikortteli), asumisen, palveluiden ja viheralueiden suhteeseen ja rakentamisen tyyliin ja atmosfääriin. Lomaketutkimusten kautta ei välttämättä ole mahdollista saada näin tarkasti jäsenneltyä tietoa, ainakaan ellei niitä täydennetä riippumattomalla, alueiden ominaispiirteitä kuvaavalla typologialla.

Toisaalta tulkintavaikkeitä voivat aiheuttaa jo kvantitatiiviseen metodologiaan yleisestikin liittyvät ongelmat. Tyypillisesti emme tiedä miten vastaajat tulkitsevat heille esitetyt kysymykset, emmekä sitä, kuinka hyvin niissä esitetty jäsenitys sopii heidän omaan käsitykseensä tutkittavasta ilmiöstä. Jos esimerkiksi vastaajalle relevantit vaihtoehdot ovat ”kunnolla maalla tai kaupungissa”, hänen on vaikea vastata kysymykseen, olisiko pientalo vai kerrostalo hänelle sopivampi asumismuoto. Seuraavassa otteessa haastateltava jäsentää juuri näin asumistoiveitaan:

”Tyypillistä tässä alueella on se, että mennään maksimi yksi kortteli johonkin suuntaan. Kovin kauas ei muuteta. Helsingin alueella en haluaisi Töölöstä pois. Mua ei oikein viehätä eikä kiinnosta muut alueet. Ja sitten taas, jos haluaisin sitä pihaa, niin sitten lähtisin selkeästi kauemmas, maalle. Joku Espoo tai Vantaa ei olisi mun tyyppiselle ihmiselle. On mulle joskus ehdotettu niitä kyllä, jotain rivitaloja tai muita siellä. Mutta se ei vain tunnu mulle sopivalta. Mä olen joko täällä kaupungissa kunnolla tai sitten kunnolla maalla. Ja se kunnolla maalla on yksinäiselle ihmiselle vähän hankalaa.”

Emme siis tiedä, missä määrin kvantitatiivisissa tutkimuksissa annetut vastaukset heijastelevat preferenssejä, toiveita tai vain haaveita, tai miten vastaajan asumishistoria tai tulevaisuuden odotukset näkyvät niissä. Vastaajan rooli perheessä voi myös olla keskeinen: puhuuko hän yksilönä vai esimerkiksi pienten lasten vanhempana? Myös käsitteisiin kulttuurisesti liittyvät merkitykset ja merkitysrakenteet voivat nousta pintaan tilanteessa, jossa arvioinnin kohteena ei ole todellinen asunto vaan abstrakti käsite. Tämän käsitteen takaa saattaa toisaalta löytyä ominaisuuksia tai oletettuja ominaisuuksia, jotka ovatkin asenteen varsinaisena kohteena, ei niinkään itse käsite.

Tämän tyyppisiin ongelmiin on perinteisesti pureuduttu laadullisten menetelmien avulla. Esimerkiksi teemahaastatteluihin perustuvilla tekniikoilla voidaan pyrkiä avaamaan juuri edellä mainittuja kysymyksiä ja saada siten jäsennellympi ja teoreettisesti ymmärrettävämpi kuva asumispreferenssien taustalla olevista tekijöistä. Niiden yhteys suunnittelullisesti relevantteihin kysymyksiin (so. niihin, joihin voidaan vaikuttaa esimerkiksi yleiskaavoituksen, asemakaavoituksen tai asuntosuunnittelun keinoin) on myös helpompaa laadullisesta aineistosta.

Laadullisen asumistutkimuksen yksi tunnettu klassikko on Matti Kortteisen vuonna 1982 julkaisema tutkimus suomalaisesta lähiöstä yhteiskunnallisena

ilmiönä (Kortteinen 1982). Tuolloin tutkijoiden huolena oli ns. onnellisuusmuuri, ihmisten pyrkimys kaunistella omaa asumistilannettaan ja sitä kautta tutkijoiden vaikeus päästä suoraan kiinni asumisen ongelmallisiin alueisiin. Laadullisen tutkimuksen (tässä tapauksessa ns. syvähaastattelun) tarkoituksena oli päästä tämän muurin ”taakse”, osin suojaamattomaan kokemukseen, joka haastattelussa saattaa tulla esille vasta usean tapaamisen tai vähintään useiden tuntien keskustelun kautta. Tutkimusekonomian kannalta syvähaastattelu on luonnollisesti normaalia teemahaastatteluakin kalliimpi, jossa jo joudutaan yleensä tyytymään korkeintaan muutamaan kymmeneen haastatteluun. Toisaalta kulttuuriset merkitykset ovat väistämättä vaikeasti avautuvia. Kortteinen päätyi tutkimuksessaan onnellisuusmuurin sijasta ns. suhteellisen edun käsitteeseen lähiöasukkaiden tyytyväisyyden selittäjänä: jos asukas vertaa itseään paremmin menestyneiden sijasta huonommin menestyneisiin (eli niihin, joilla ei ole työtä tai kunnollista kotia päänsä päällä), hänellä ei ole syytä erityiseen tyytymättömyyteen. Tämä tulkinta on mielenkiintoinen ja relevantti myös asumispreferenssien suhteen: hahmottaako asukas tilanteensa suhteessa relevantteihin vaihtoehtoihin, vai ovatko hänen unelmansa käytännössä tavoittamattomia? Joissain kyselyissä on jopa houkuteltu vastaajia olemaan vältämättä asumisvalintojensa taloudellisista reunaehdoista.

Myöhemmässä tekstuaalisesti painottuneessa tutkimuksessa tämä pinta- ja syvätason erottelu ei ole ollut niin voimakkaasti esille, osin sen mielekkyys on jopa kiistetty. Tutkimus on keskittynyt analysoimaan selontekoja sellaisinaan, osana yhteiskunnallisen todellisuuden tuottamista (esim. Jokinen & Juhila & Suoninen 1993; 1999). Toisaalta myös diskurssien kiinnittäminen materiaaliseen ja yhteiskunnalliseen kontekstiinsa on entistä tavallisempaa, samalla kun vaihtoehtoiset realistiset, empiristiset ja instrumentalistiset koulukunnat ovat saaneet uudelleen jalansijaa sosiaalitieteissä (Kuusela & Niiranen 2006).

ASUMINEN JA KOTI

Edellisissä luvuissa on viitattu asumiseen varsin väljästi sitä määrittelemättä. Asuminen on jo lähtökohtaisesti varsin voimakkaasti ladattu kulttuurinen kategoria; liittyhän se ihmiselämän kaikkiin keskeisiin vaiheisiin, kuten lapsuuteen, kodista irtautumiseen, itsenäisen elämän ja parisuhteen muodostamiseen, omien lasten syntymiseen, kasvattamiseen ja itsenäistymiseen, ja lopulta omien elämänvoimien hiipumiseen aina itsenäisen asumisen menettämistä ja kuolemaa myöten. Asumista ei voi irrottaa näistä peruskokemuksista, mutta toisaalta sitä ei tule päästää liian väljäksi, koko elämän kattavaksi käsitteeksi.

Suomen kielessä asunnon käsite on muotoutunut viralliseksi ja asialliseksi, kun taas koti on saanut kantaakseen asumisen emotionaaliset, pääosin myönteiset konnotaatiot. Niinpä puhumme asuntopolitiikasta tai asuntotarpeesta, mutta

palaamme töistä tai jouluksi kotiin. Kiinteistövälittäjät hyödyntävät tätä erottelua mainonnassaan: ”Etsitkö asuntoa? Me löydämme sinulle kodin!” Englannin kielessä vastaavaa selkeää eroa ei ole: Skotlannissa toimii asuntojen rakennuttajana Scottish Homes, asunnonomistajat ovat ”home-owners” ja asunnottomat ”homeless”. Suomen kielen ”kodittomuus” on asunnottomuutta vahvempi, henkinen tila, jonka voi kohdata myös epätyytyvässä asunnossa asuva tai elämäntilanteessaan muuten eksynyt ihminen. Asuinrakennustyyppejä kuvaavissa käsitteissä nämä kaksi merkitystä menevät suloisesti sekaisin, mikä samalla kertoo kulttuurisista arvostuksista. ”Omakotitalo” tuntuisi koostuvan omistamisesta, kodista ja talosta, jolloin vastaavalla logiikalla omistusasuntoa kerrostalossa voisi kutsua ”omakoti-asunnoksi.” Mutta ei: se on vain ”kerrostaloasunto” – ei oma eikä koti.

Vaikka – tai osittain juuri koska – asunto ja koti ovat kulttuurisesti vahvoja ja traditioita mukanaan kuljettavia käsitteitä, ne ovat samalla myös jatkuvasti muuttuvia ja yhteiskunnallisten käytäntöjen määrittämiä. Jos asumista lähestytään työelämän näkökulmasta, se näyttää erilaisten uusintavien toimintojen (levon, nukkumisen, syömisen, peseytymisen, seksuaalisen kanssakäymisen, lastenhoidon) tukikohtana. Toisaalta yhdyskuntarakenne ei ole enää funktionaalisesti näin selkeästi jakautunut, eikä tarkkaan ottaen ole koskaan ollutkaan: asunnossa tehdään entistä enemmän työtä, ja toisaalta työpaikkojen yhteyteen on syntynyt runsaasti uusintavia toimintoja, kuten peseytymis- ja saunatiloja, liikuntatiloja ja lepohuoneita. Tiettyjen toimintojen privatisoituminen asunnon sisään saattaa myös olla kääntymässä toiseen suuntaan eli julkiseen tilaan sitä mukaa kuin yhden ja kahden henkilön taloudet lisääntyvät. Toisaalta esim. Appold ja Yuen ovat Hong Kongin tiivistä yhdyskuntarakennetta tutkiessaan havainneet, että lapsettomat asukkaat käyttävät tarjolla olevia yhdyskuntapalveluja jopa vähemmän kuin lapsiperheet (Appold & Yuen 2007).

Jos asumista tarkastellaan puolestaan julkisen tilan suunnasta, se näyttää yksityisen, perhekeskeisen ja intiimin alueena, jossa yksilöt voivat itse tai perheensä kanssa neuvotellen määritellä oman elämäntapansa ilman sen jatkuva julkista ”hyväksyttämistä.” Toisaalta tämäkin ero ei ole enää ehdoton: julkisuus on tullut elimelliseksi osaksi asumista mm. television ja internetin kautta, ja toisaalta julkinen tila on omaksunut entistä enemmän intiimipiiriin kuuluneita asioita pääministerin morsiamesta Big Brother -formaattiin. Kuitenkin tätä tilallista asumisen määrittelyä voidaan pitää lähtökohtaisesti edellistä, funktionaalista määrittelyä lupaavampana, sillä se antaa mahdollisuuden käsitellä edellä mainittua sekoittuneisuutta. Vaikka esimerkiksi työ on osittain lisääntymässä kodin yhteydessä, se tapahtuu vain asukkaan suostumuksen kautta: työnantaja ei voi edellyttää työntekijän varaavan tiettyä osaa asunnostaan työntekoon, saati että hän voisi määritellä etätyöntekoon liittyviä käyttäytymis- tai pukeutumiskoodeja. Sama koskee mediaa, jossa asukkaalla on sittenkin vielä viimeinen sananvalta avata ja sulkea yhteydet: televisiosta ja inter-

netistä on niiden vuorovaikutteisuudesta huolimatta vielä pitkä matka Orwellin romaanissaan 1984 visioimaan ”kaukovarjostimeen.”

Asuminen on myös ontologisesti hankalasti määriteltävä käsite. Vaikka itse asunto saattaa vaikuttaa helposti avautuvalta, fyysis-taloudelliselta objektilta, sen kytkeytyminen kiinteistöön ja sitä kautta laajempaan yhdyskuntarakenteeseen tekee sen tarkemman määrittelyn hankalaksi. Kun asuntoa niin taloudellisesti kuin käytettävyydenkin kannalta arvioitaessa on otettava huomioon liikenneyhteydet, yhteydet palveluihin ja viheralueille jne., missä ovat asunnon rajat? Missä asunto loppuu ja ympäristö alkaa?

Asuminen ja sen emotionaalinen vastinpari koti voidaan kuitenkin jättää teoreettisesti auki ja lähestyä niitä myös empiirisen aineiston avulla:

K: ... jos sulla ei olisi kotia, niin mikä sulta silloin puuttuisi?

V: Siis jos vaikka asuisin jossain hotellissa, eikä mulla olisi kotia...

K: Tai jossain sairaalassa vaikka pitkäaikaishoidossa...

V: Tosi paljon, koska mä olen paljon kotona...ainakin ne tärkeät tavarat jotka kotona on...

K: Voihan loppuelämässä vaikka joutua...

V: Sen mä tiedän että se merkitsee tosi paljon, ja että paljon puuttuisi...mutta kyllä se varmaan on ne huonekalut, se miljöö jonka on itse luonut...luovut silloin siitä minkä sä olet...musta tuntuu että mä olen ainakin meidän kodissa se joka...siellä on varmasti paljon vanhoja romuja ja sellaisia jotka ei ole varmasti arvokkaita, tauluja, en tiedä onko niittenkään arvo mikään mutta...sä luot sillä lailla sen sun oman ympäristön...mä luopuisin siitä omasta ympäristöstä sitten...jollekin se koti on vaan tietysti ne tietyt huonekalut, mutta kyllä mä olen ainakin koettanut luoda siitä sellaisen itsen näköisen kodin. (Nainen, 50)

Kodin merkitys rakennetaan siis tavaroiden kautta, mutta välittömästi niiden yhteydessä halutaan tuoda esille, että kysymys ei ole kodin materiaalisesta määrittelystä: ”...siellä on varmasti paljon vanhoja romuja ja sellaisia jotka ei ole varmasti arvokkaita, tauluja, en tiedä onko niittenkään arvo mikään mutta...” Arvo tuntuu pikemminkin löytyvän siitä, että nämä tavarat on itse hankittu ja niiden avulla on luotu itselle sopiva miljöö, oma ympäristö.

K: ...kysyisin ensin sinulta, että miten ymmärtäisit kodin, että mikä tekee kodista kodin?

v: *Kodista tekee kodin se, että mä viihdyn siellä, siellä on just semmoista kuin mä haluan, se on siisti, sen ei tarvitse olla mikään moderni, siinä on hyvä parveke jossa mä viihdyn hirveen paljon ja...se rauha, kodin rauha. Siellä ei ole mitään haittatekijöitä. Että oikeasti siis, mä en osaa muita kodin tekijöitä sanoa että...siellä viihtyy, siellä on siistiä, ja siellä on just niin kuin mä haluan, siellä ei kukaan muut määrää, mä saan ottaa jonkun huonekalun pois tai...siis saan oikeasti niin kuin sen viihtyisyyden... (Nainen 76)*

Kodin laatuominaisuuksien (siisteys, rauha, viihtyisyys) lisäksi vastauksessa korostuu selvästi se, että kodin luonne on omassa määräysvallassa: ”siellä on just niin kuin mä haluan, sillä ei kukaan muut määrää...”

v: *Se on muuten mielenkiintoinen juttu, kun ajattelee sitä että isä pääsi vanhainkotiin, niin sehän on elänyt siellä monta vuotta ja todennäköisesti tulee elämään monta vuotta eteenpäin...mutta onko siltä kysytty? Minkä värisestä se tykkäis?*

k: *Miten sä määrittelisit, käyttäen isää esimerkkinä, että onko se koti, vai onko se vain siellä asumassa?*

v: *No ei se ole sen koti, että nyt tullaan itsemääräämisoikeuden käsitteeseen. Että kun sä olet laitoksessa, sulla ei ole itsemääräämisoikeutta. Ja kyllä se liittyy tällaiseen asumiseen laajemminkin, että jos sulla on omistuskämpä, sulla on itsemääräämisoikeus, jos sulla on vanhainkotipaikka, niin mä haluan tästä kyllä ihan oikeasti...koska täähän tarkoittaa sitä että kun vuokrakämpässä asuu, niin jos ei se riko sen talon sääntöjä, se saa elää siellä aika hyvin ja kivasti niitten seinien sisällä. Jos ei se riko talon sääntöjä. Mutta sitten kun vanhus on vanhainkodissa, niin sehän on koko ajan suurennuslasin alla.*

Itsemääräämisoikeus tuntuukin näin kysyttynä olevan se ominaisuus, joka nousee lähes poikkeuksetta kodin käsitteen ydinmerkitykseksi – siksi asiaksi, josta ihmiset eivät suostu luopumaan. Se saa erilaisia sävyjä ja kiinnittyy erilaisiin konkreettisiin toivomuksiin (mahdollisuuteen sisustaa haluamallaan tavalla, omiin tavaroihin, kodin värien muunteluun, harrastusmahdollisuuksiin tai kotieläimiin), mutta yhdistävänä tekijänä tuntuu olevan kyky määrittellä itselle riittävän suvereeni, niin fyysinen kuin henkinenkin tila, ja säädellä sen ja ympäröivän tilan välistä suhdetta. Suvereniteetti on korostetusti sosiaalinen kategoria: oma koti rakentuu mahdollisuudesta säädellä sosiaalista vuorovaikutusta.

Tämä tuntuisi tukevan edellä kuvattua, teoreettisesti perusteltua asumisen tilalista määrittelyä. Mielenkiintoista on, että vaikka tämä ”kotini on linnani” -teema on tavallaan kaikkien tuntema, itsemääräämisoikeutta ei juurikaan ole kysytty asumista koskevissa lomaketutkimuksissa. Niitä tuntuu pikemminkin hallitsevan asumisen funktionaalinen määrittely. Toisaalta useat näissä kyselyissä esille nou-

sevat ominaisuudet, kuten omistusasuminen, pientalovaltaisuus ja rauhallisuus voidaan tulkita ainakin osin suvereniteetin kautta.

YHTEENVETO

Tämän artikkeli perustuu Ympäristöministeriön Ympäristöklusterin tutkimushankkeeseen Asumispreferenssit, kestävä yhdyskuntarakenne ja asumisen arki. Hanke toteutetaan vuosina 2006–2008 Teknillisen korkeakoulun ja Helsingin Yliopiston yhteistyönä. Hankkeen tutkijoina ovat toimineet tämän kirjoittajan lisäksi professori Mari Vaattovaara, TkT Marketta Kyttä, KTM Eija Hasu sekä FM Katariina Pahkasalo. Tämän artikkelin tarkoituksena on ollut esitellä ekologisen kaupunkisuunnittelukeskustelun taustaa ja sen ajankohtaisinta teemaa, ilmastomuutoksen torjuntaa yhdyskuntasuunnittelun keinoin. Keskeisenä vastakkainasetteluna voidaan pitää suunnitteluparadigman pyrkimystä kohti eheää, tiivistä yhdyskuntarakennetta, joka mahdollistaa palveluiden tuottamisen taloudellisesti ja niiden käyttämisen ekologisesti, ja toisaalta asumistoiveista ja markkinakäyttäytymisestä johdettua näkemystä halutusta kaupunkirakenteesta, jota hallitsevat väljä ja luonnonläheinen rakentaminen. Tämä jännite näkyy toisinaan myös yhdyskuntasuunnittelun ja muiden kaupunkitutkimuksen alojen välisenä vastakkainasetteluna. Asumispreferenssien taustalla oleva suvereniteetin tarve, mahdollisuus hallita omaa asuntoaan ja asuin-ympäristöään niin toiminnallisesti kuin sosiaalisuudenkin suhteen, voi toisaalta tarjota yhden sillan näiden kahden maailman välille. Jos suvereniteetti muodostaa hintatason ohella yhden keskeisen perusteen muuttajien hakeutumiselle tiiviin kaupunkirakenteen ulkopuolelle, se asettaa yhdyskunta- ja asuntosuunnittelulle selkeän haasteen: kuinka mahdollistaa suvereniteetti myös tiiviimmässä ympäristössä? Asuntojen ja asuinalueiden ”valmiiden” laatuominaisuuksien sijasta olisikin syytä pohtia ympäristön joustavuutta ja muokkautuvuutta yhä yksilöllisemmiksi ja eriytyvimiksi käyvien asumistoiveiden mukaiseksi.

KIRJALLISUUS

- Appold, Stephen & Belinda Yen** (2007). Families in Flats, Revisited. *Urban Studies* 44: 3, 569–589.
- Bowles, Samuel** (2004). *Microeconomics*. Behavior, Institutions, and Evolution. Princeton University Press, Princeton and Oxford.
- Bourdieu, Pierre** (2005) *The Social Structures of the Economy*. Polity, Padstow.
- Jokinen, Arja & Kirsi Juhila & Eero Suoninen** (1993) *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero** (1999). *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Vastapaino, Tampere.
- Karsten, Lia** (2007). Housing as a Way of Life: Towards an Understanding of Middle-Class Families' Preference for an Urban Residential Location. *Housing Studies* 22: 1, 83–98.
- Kortteinen, Matti** (1982). *Lähiö: Tutkimus elämäntapojen muutoksesta*. Helsinki: Otava.
- Kortteinen, Matti & Tuominen, Martti & Vaattovaara, Mari** (2005). Asumistoiveet, sosiaalinen epäjärjestys ja kaupunkisuunnittelu pääkaupunkiseudulla. *Yhteiskuntapolitiikka* 70: 2, 121–131.
- Koskiaho, Briitta & Lapintie, Kimmo** (1997). Ekologista kaupunkia tutkimassa. *Yhteiskuntasuunnittelu* 3, 4–8.
- Kuusela, Pekka & Vuokko Niiranen, toim.** (2006). Realismin haaste sosiaalitieteissä. UNIPress, Kuopio.
- Laakso, Seppo & Halme, Timo & Kilpeläinen, Päivi & Loikkanen, Heikki A. & Vaattovaara, Mari** (2005). Kirkkonummen kunnan muuttoliiketutkimus. Helsingin yliopiston maantieteen laitoksen julkaisuja B 52, Helsinki.
- Lainevo, Ari** (1997). *Natural Cities. Features of Ecological Planning in Finland and Japan*. Housing & Environment 4, The Unit for Research into Housing and the Environment, The University of Tampere.
- Lapintie, Kimmo** (1994). Environmentalismi ja kaupunkisuunnittelun valtavirta. *Alue ja ympäristö* 2.
- Lapintie, Kimmo** (1996a). *Paradise Lost. Rationality, Freedom and Ecology in the City*. Housing & Environment 2, The Unit for Research into Housing and the Environment, The University of Tampere.
- Lapintie, Kimmo** (1996b). The Justification of Planning Solutions in Ecological Housing – The Case Study of Viikki in Helsinki. *Scandinavian Housing & Planning Research* 13: 4, 183–199.
- Lapintie, Kimmo** (1997). The Relevance of Meta-Criticism. An Answer to Särkijärvi. *Scandinavian Housing & Planning Research* 14, 85–86.
- Lapintie, Kimmo** (1998) Analysing and Evaluating Argumentation in Planning. *Environment & Planning B: Planning and Design* 25, 187–204.
- Lapintie, Kimmo** (2000). Kadonneen suunnittelun metsästys. *Yhteiskuntasuunnittelu* 38: 2, 49–51.
- Lapintie, Kimmo** (2004). Yhdyskuntapolitiikka ja tutkimuksen retoriikka. *Yhdyskuntasuunnittelu* 41: 4, 26–35.
- Lehtinen, Aki** (2006). *Rationaalisen valinnan teorian rakenne ja käyttäytymisoletukset*. Teoksessa Kristina Rolin & Marja-Liisa Kakkuri-Knuutila & Elina Henttonen (toim.) *Soveltava yhteiskuntatiede ja filosofia*. Gaudeamus, Helsinki.
- Mok, Diana** (2007). Do Two-earner Households Base Their Choice of Residential Location on Both Incomes? *Urban Studies* 44: 4, 723–750.
- Naess, Petter** (2006). *Urban Structure Matters. Residential Location, Car Dependence and Travel Behaviour*. Routledge, New York.
- Newman Peter & Kenworthy, Jeffrey** (1991). *Cities and Automobile Dependence*, Gower Technical, Brookfield.
- Newman, Peter & Kenworthy, Jeffrey** (1992). Is There a Role for Physical Planners. *Journal of the American Planning Association* 58: 3, 353.
- Pääkaupunkiseudun ilmastostrategia 2030. Pääkaupunkiseudun yhteistyövaltuuskunta, Helsinki** 2007.
- Rittel, Horst J.W. & Webber, Melvin M.** (1973) Dilemmas in a General Theory of Planning. *Policy Sciences* 4, 155–169.
- Townshend, Tim** (2006) From Inner City to Inner Suburb? Addressing Housing Aspirations in Lower Demand Areas in Newcastle Gateshead, UK. *Housing Studies* 4: 4, 501–521.